

Люфт у реалізації демократичної моделі як одна із ключових проблем модернізації української політичної системи

*Роботу виконано на кафедрі
країнознавства і міжнародних відносин
СНУ ім. Лесі Українки*

Розкриваються ключові риси основних моделей демократичних держав – соціальної, ліберальної й консервативної. Аналізуються базові відхилення від них у сучасній українській політичній системі. Розглядаються варіанти коректування політичного курсу держави в напрямі її демократизації.

Ключові слова: політична система, соціал-демократія, лібералізм, консерватизм.

Morenchuk A. A. Looseness at the Realisation of Democratic System as One of the Most Important Problems of Modernisation of Ukrainian Democratic System. There are some main features of the models of democratic states that are uncovering. Analysing some basic deviations from the main social, liberal and conservative systems that should be at Ukrainian politic system it is possible to see options of adjustment of policy of the state at the direction of its democratisation.

Key words: politic system, social-democracy, liberalism, conservatism.

Актуальність. Політична криза та проблеми соціально-економічного розвитку виразно окреслили необхідність проведення комплексу реформ в Україні. Водночас, незважаючи на чисельні декларації й спроби внести зміни в існуючу систему, простежуються прорахунки, недостатня глибина та послідовність. Одна з причин цього явища – відсутність системності у здійсненні трансформаційних процесів.

Мета дослідження – з'ясувати ключові відхилення курсу української влади від базових моделей демократії. **Завдання** дослідження – охарактеризувати ключові риси базових демократичних моделей та порівняти їх з українськими реаліями.

Основні результати дослідження. Курс, обраний українською владою, не вписується в базові демократичні моделі. Слід пам'ятати, що демократія буває різна. Можна виділити соціальну, ліберальну, консервативну. Звичайно, в сучасних умовах відбувається взаємовплив різних політичних концепцій, однак це не заважає виділити декілька ключових установок політичного курсу.

Соціальною, узагальнено, можна назвати модель, притаманну західно-європейським державам. Її суть – держава бере на себе значні зобов'язання в соціальній сфері. Вона реалізує широкі соціальні програми, спрямовані на допомогу й підтримку малозабезпеченим, непрацевдатним, безробітним, багатодітним тощо. Водночас для реалізації таких проектів їй потрібні значні кошти. Вона їх бере за рахунок високих податків, насамперед із надприбутків. У державах соціальної демократії функціонує прогресивна податкова система, тобто така, що базується на схемі: чим більші прибутки – тим більші податки сплачуєш. Таким чином вирівнюється загальний показник доходів населення. Тут практично немає бідних, але водночас дуже важко стати надбагатим.

Як приклад ліберальної демократії, хоча із застереженнями, можна розглядати США. Основна ідея лібералізму – забезпечення максимуму індивідуальних свобод за мінімального державного втручання. Тут також існують соціальні програми, але вони націлені на забезпечення мінімальних потреб. Основним своїм завданням держава бачить забезпечення однаково справедливих умов для реалізації свого потенціалу кожного. А вже як кожен цими умовами скористається – це його вибір. Порівняно з країнами соціальної демократії, тут ставки податків менші. В такій країні порівняно легко розбагатіти, але так само легко залишитися бідним. Ціною свободи є доволі значна майнова диференціація.

Розбудовуючи консервативну демократію, держава може закладати в політичну систему інструменти, направлені на збереження деяких преференцій для певних соціальних груп, збереження традиційних інститутів тощо. Забезпечення соціальної рівності не є пріоритетом політики. Прикладом може служити досвід Латвії, де задля захисту проєвропейського курсу було прийнято доволі складну процедуру надання громадянства, яка практично унеможливила його отримання російськомовному населенню.

Тобто, існують чіткі індикатори того, яким шляхом розвивається держава. Нажаль, зміни, які здійснюються нині в Україні, не відповідають ні соціальній, ні ліберальній, ні консервативній моделі. У нас зберігається сформована при Кучмі олігархічно-орієнтована держава. Податки тут збираються надвисокі, але таким чином, що основний їх тягар лягає не на найбагатших, а пересічних українців, яким упору самим уже надавати соціальну допомогу. Значний масив коштів поглинається громіздкою бюрократичною системою й корупцією.

Негативною тенденцією є збереження практики посилатися на «передовий західний досвід», а по суті маніпулювати цифрами. Так, можна казати, що максимальна ставка податків у Європі вища ніж в Україні, але слід вказувати на які прибутки вона нараховується. Можна стверджувати, що тижневе навантаження на вчителів на заході часто перевищує українську норму, але слід показати яким чином вони вираховуються там, а яким у нас. Таким чином порушується один із базових принципів демократії – прозорість і відкритість влади.

Паралельно уряд декларує лібералізацію, дерегуляцію, децентралізацію й загальне збільшення свобод. Однак, на практиці «лібералізація» зачіпає якраз ті напрями, за які держава мала б якраз відповідати, але які є неприбутковими – медицина, освіта, сфера соціальної опіки й т. п. Мотивація – необхідність прилаштуватись до ринкових умов. Натомість, там, де можна отримати прибуток, держава «відпускати» не спішить. Система податків, підприємницька діяльність, мита та збори, фінансування органів місцевого самоврядування лібералізації не відчують. Скоріше навпаки.

Питання надвисоких податків, мит та інших зборів актуалізується ще, тим, що залишається відкритим питанням – на що йдуть такі колосальні кошти, якщо держава не справляється навіть зі своїми базовими функціями. Лозунг лібералів XIX ст. звучав: «держава – нічний сторож». Тобто, основне, що має робити держава, це забезпечувати безпеку – внутрішню (поліція) й зовнішню (армію). Чіткою тенденцією, яка спостерігається протягом останнього часу, є заміна державних структур громадськими, волонтерськими, які при цьому показують значно вищий рівень ефективності.

Контент-аналіз виступів і прес-релізів представників влади вказують на те, що вони не відійшли від стереотипу «людина має існувати для держави» на користь уявлення, що «держава має існувати для людей».

Висновки. Отже, ліквідація тоталітарної держави, або перемога над диктатором ще не гарантують утвердження демократії. Щодо пріоритетів, то звичайно більшість українців, очевидно, пристала б до соціал-демократії. Це

зумовлюється високими соціальними стандартами, захистом і підтримкою з боку держави. Значною мірою тяжіння до такої моделі зумовлюється й радянським минулим. Однак, у сучасних умовах соціал-демократія для нас скоріше за все не підійде. Значною мірою вона буде сприяти збереженню громіздкого бюрократичного апарату й заважати формуванню активного середнього класу. Водночас слід пам'ятати, що саме демократія може служити гарантією ефективного використання суспільного потенціалу й виробленню ефективних механізмів розв'язання назрілих проблем.

УДК 321.01(430)(09)

Р. І. Коцан – кандидат політичних наук,
докторант кафедри політології та
державного управління
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

Концепт кордону в працях Карла Хаусхофера

*Роботу виконано на кафедрі політології та
державного управління СХУ ім. Лесі Українки*

Проаналізовано доробок представника німецької школи геополітики генерала К. Хаусхофера щодо концепту кордону. Показано роль К. Хаусхофера у теоретичному осмисленні суті кордону та його ролі у політичних взаємодіях.

Ключові слова: геополітика, кордон, політика, територія, держава.

Kotsan R. I. The Concept of the Border in the Writings of Karl Haushofer. The contribution of the German school representative of geopolitics general Karl Haushofer as for the concept of the border is analyzed. The role of K. Haushofer in the theoretical understanding of the essence of the border and its role in political interactions are shown.

Key words: geopolitics, border, policy, area, state.

Актуальність дослідження. Виникнення поняття «кордон» зазвичай пов'язують із виникненням інституту держави. Прикладні знання про кордони виростили із практичних потреб. Окреслення «власної» території було серед першочергових завдань кожної держави при усіх політичних режимах. Науково-теоретичне осмислення кордону відбувалось значно повільніше, але паралельно із розвитком прикладних знань про кордони. Теоретичні підвалини наукового супроводу дослідження кордонів були закладені ще в античні часи й продовжують розвиватись і досі. Значні досягнення у теоретичному осмисленні суті й ролі кордону були отримані з кінця ХІХ ст. до 60-х років ХХ ст. Вагомий внесок в узагальнення теоретичних засад формування та функціонування кордонів зробив представник геополітики німецький генерал К. Хаусхофер.

Метою нашого дослідження є аналіз праць К. Хаусхофера щодо концепту кордону. Для досягнення мети нами були поставлені такі **завдання**: проаналізувати працю К. Хаусхофера «Кордони в їх географічному та політичному значенні»; показати внесок автора у теоретичну розробку суті поняття «кордон», його ролі у політичних взаємодіях та міжнародних відносинах.